

<https://doi.org/10.16926/eat.2026.15.07.pl>

eLocator/Article ID: eat-2026-rb-05

Zbigniew CHODKOWSKI

<https://orcid.org/0000-0001-5114-2314>

Uniwersytet Rzeszowski

e-mail: zchodkowski@ur.edu.pl

Autopercepcja uzdolnień a wybór profilu studiów w świetle osiągnięć szkolnych i opinii nauczycieli – perspektywa analizy transakcyjnej

Jak cytować [how to cite]: Chodkowski, Z. (2026). Autopercepcja uzdolnień a wybór profilu studiów w świetle osiągnięć szkolnych i opinii nauczycieli – perspektywa analizy transakcyjnej. *Edukacyjna Analiza Transakcyjna*, 15, Article eat-2026-rb-05. <https://doi.org/10.16926/eat.2026.15.07.pl>

Abstrakt

Artykuł podejmuje problematykę wewnętrznych uwarunkowań decyzji edukacyjnych studentów w kontekście ich osiągnięć szkolnych oraz sposobu postrzegania ich zdolności przez nauczycieli. Celem badań była analiza związku między autopercepcją uzdolnień a wyborem profilu studiów (humanistycznego lub inżynierskiego). Badanie przeprowadzono metodą sondażu diagnostycznego wśród 1180 studentów pierwszego roku studiów w publicznych uczelniach w Polsce. Analiza statystyczna wykazała, że kluczowym predyktorem wyboru kierunku jest proces społecznego etykietowania przez nauczycieli ($C = 0,349$). Z perspektywy Edukacyjnej Analizy Transakcyjnej (EAT) etykiety te pełnią funkcję komunikatów skryptowych, które – poprzez system głasków – kształtują tożsamość edukacyjną jednostki i wpływają na jej decyzje akademickie. Wyniki badań wskazują, że wybór profilu studiów nie jest prostą pochodną ocen szkolnych, lecz stanowi realizację utrwalonego skryptu edukacyjnego, w którym zewnętrzne atrybucje przekształcają się w wewnętrzne nakazy i przekonania dotyczące własnych możliwości.

Słowa kluczowe: wybory edukacyjne; autopercepcja; etykietowanie szkolne; skrypt edukacyjny; analiza transakcyjna; znaki rozpoznania.

Wprowadzenie

Współczesne procesy edukacyjne rozwijają się w kontekście „nadmiernego nadmiaru kwalifikacji” (Collins, 2019), gdzie formalne wykształcenie nie gwarantuje już statusu społecznego, lecz jedynie daje dostęp do rynku pracy. W tej perspektywie wybór profilu studiów staje się działaniem strategicznym. Student nie tylko wybiera zestaw przedmiotów, ale całą tożsamość zawodową, wbudowaną w hierarchiczną strukturę społeczeństwa wiedzy. Jak zauważa Szkudlarek (2019) edukacja to nie tylko proces zdobywania wiedzy, lecz także przestrzeń konstruowania podmiotowości.

Najnowsze studia socjologiczne wskazują, że wybory edukacyjne są silnie kształtowane przez pozycję klasową, płeć oraz lokalny kapitał kulturowy (Bukowski, 2020; Długosz, 2017; Szelewa, 2008). Te czynniki wpływają zarówno na aspiracje, jak i postrzegane możliwości, wzmacniając strategiczny charakter wyboru kierunku studiów.

Polski system szkolnictwa średniego narzuca wczesną specjalizację poprzez strukturę egzaminu maturalnego. Tworzy to „pułapkę biograficzną” (Kwieciński, 1992), w której początkowo deklarowane predyspozycje stają się samospełniającymi się przepowiedniami, ograniczając decyzje edukacyjne kształtowane przez samoustrój umiejętności wykształcony podczas socjalizacji szkolnej. Ten proces opiera się na trzech filarach:

- 1) historii sukcesów i porażek, które legitymizują postrzegane talenty (Bourdieu, 2005);
- 2) wpływie istotnych innych, w szczególności nauczycieli, którzy kształtują tożsamość edukacyjną (Jagięła, 2011);
- 3) wczesnej specjalizacji edukacyjnej, która kieruje uczniów na konkretne ścieżki (Szafranec, 2011).

Badania potwierdzają, że wczesna specjalizacja wzmacnia kulturowe wzorce zgenderowanych ścieżek akademickich (Gromkowska-Melosik, 2011; Szelewa, 2008). „Ukryty program nauczania” uczy uczniów ich miejsca w strukturze społecznej (Meighan, 1993), podczas gdy współczesne studia pedagogiczne podkreślają rolę środowisk szkolnych w kształtowaniu ścieżek edukacyjnych (Marynowicz-Hetka, 2006; Modrzewski, 2007).

Z perspektywy Teorii Analizy Transakcyjnej w Edukacji samoocena zdolności stanowi kluczowy element skryptu edukacyjnego. Komunikaty nauczycieli działają jako nakazy skryptu (Jagięła, 2011). Jak zauważa Kwieciński (2002), etykietowanie w szkole może przedwcześnie zamknąć biografie edukacyjne. Teorie motywacji (White; Bandura, 1997; Deci & Ryan, 2000) dodatkowo wyjaśniają, w jaki sposób postrzegane kompetencje wpływają na wybory edukacyjne.

Metodologia badania

Badanie przeprowadzono przy użyciu metody badawczej ankietowej diagnostycznej. Projekt badania miał charakter przekrojowy i opisowo-korelacyjny.

Pytanie badawcze i hipotezy

PYTANIE BADAWCZE

Jak bardzo samoocena umiejętności uczniów – wzmacniana przez osiągnięcia szkolne i etykietowanie przez nauczycieli – wpływa na wybór profilu studiów (kierunku humanistycznego vs inżynierskiego)?

HIPOTEZY

- H₁: Uczniowie, którzy postrzegają siebie jako bardziej kompetentnych w matematyce, są bardziej skłonni wybierać studia inżynierskie.
- H₂: Uczniowie, którzy postrzegają siebie jako bardziej kompetentni w zakresie umiejętności językowych, są bardziej skłonni wybierać studia humanistyczne.
- H₃: Pozytywne oznaczenie przez nauczycieli (np. „techniczny”, „humanistyczny”, „zdolny”) jest istotnie związane z wybranym profilem studiów.
- H₄: Oznaczenie przez nauczycieli mediowane jest relacją między osiągnięciami szkolnymi a wyborem profilu studiów.
- H₅: Wyższy kapitał wysiłku edukacyjnego (np. dodatkowe zajęcia, korepetycje, wytrwałość) jest związany z silniejszym samopoczuciem kompetencji w wybranej dziedzinie.

Narzędzia badawcze

Do przeprowadzenia badania został użyty kwestionariusz autorski zatytułowany „Samopoczucie Kompetencji i Decyzje Edukacyjne”. Składał się z 28 punktów dotyczących:

- osiągnięć akademickich,
- samopoczucia kompetencji,
- oznaczeń przez nauczycieli,
- kapitału wysiłku.

Formy kwestionariusza obejmowały pytania wielokrotnego wyboru, skale Likerta, kategorie nominalne i pytania dichotomiczne. Wiarygodność wynosiła od $\alpha = 0,78$ do $0,84$.

Procedura i ramy czasowe

Badanie zostało przeprowadzone między październikiem 2023 a lutym 2024 roku, w czasie roku akademickiego 2023/2024. Udział w badaniu był dobrowolny, anonimowy i bezpłatny. Ankieta została przeprowadzona online.

Próbka i instytucje

Próbka obejmowała 1180 studentów pierwszego roku głównie z publicznych uniwersytetów w Polsce (z udziałem jednej instytucji niepublicznej).

Uniwersytety: UE Wrocław, Dolnośląski Wrocław, Bielsko-Biała, UJK Kielce, UK Kalisz, US Szczecin.

Uniwersytety techniczne: PG, PL, PRz, PŚ, PŚw, ZUT.

578 studentów reprezentowało dziedziny humanistyczne/nauki społeczne; 602 reprezentowało inżynierię.

Demografia

Podział na płeć obejmował: 53,5% kobiet, 46,5% mężczyzn, natomiast miejsce zamieszkania badanych wyniosło 39,6% z obszarów wiejskich oraz 60,4% miejskich.

Wiek badanych kształtował się w zakresie 19–24 lata (średnia = 21,3).

Zmienne

Zmienna niezależna: profil studiów.

Zmienne zależne: samoocena, etykietowanie przez nauczycieli, kapitał wysiłku.

Analiza statystyczna

Analizy przeprowadzono przy użyciu programów Excel i IBM SPSS Statistics.

Metody: test χ^2 , współczynnik kontyngencji C, $p < 0,05$.

Analiza wyników

Analiza skupiła się na związku między samooceną umiejętności, etykietowaniem przez nauczycieli a wybranym profilem studiów. Wyniki są przedstawione w tabelach 1–11.

Tabela 1

Płeć studentów według podziału na dziedziny humanistyczno-społeczne oraz inżynierskie

Płeć	Humanistyczno-społeczne		Inżynierskie		Razem	
	N	%	N	%	N	%
Kobieta	398	68,9	233	38,7	631	53,47
Mężczyzna	180	31,1	369	61,3	549	46,53
Razem	578	100	602	100	1180	100

Źródło: badania własne.

Rozkład terytorialny badanej populacji (Tabela 2) ujawnia istotne różnice w środowiskach tła studentów z obu profili. W programach inżynierskich odnotowano wyraźnie wyższy odsetek młodzieży z terenów wiejskich (46,8%) w porównaniu z grupą humanistyczną (32%). Sugeruje to, że wybór studiów technicznych może być postrzegany przez mieszkańców mniejszych ośrodków jako bardziej rzeczywisty kanał do mobilności społecznej, umożliwiający przezwyciężenie barier infrastrukturalnych i zawodowych wynikających z ich miejsca pochodzenia.

Tabela 2.

Miejsce zamieszkania badanych studentów

Zamieszkanie	Humanistyczno-społeczne		Inżynierskie		Razem	
	N	%	N	%	N	%
Wieś	185	32	282	46,8	467	39,6
Miasto	393	68	320	53,2	713	60,4
Razem	578	100	602	100	1180	100

Źródło: badania własne.

Ocena akademicka podczas szkoły średniej

Analiza danych dotyczących samooceny studentów pod względem ich pozycji wśród swojej grupy rówieśniczej nie wykazała istotnych statystycznie różnic między badanymi profilami ($\chi^2 = 5,005$; $df = 4$; $p = ,288$). W obu grupach najwyższy odsetek stanowią studenci, którzy byli w górnej połowie swojej klasy (ponad 70% odpowiedzi łącznie dla „najlepszych” i „dobrych”). Wynik ten sugeruje, że wybór konkretnego profilu studiów nie jest determinowany ogólnym poziomem zdolności adaptacyjnych w systemie szkolnym, a obie grupy reprezentują podobnie wysoki kapitał osiągnięć.

Tabela 3

Samoocena pozycji akademickiej

Pozycja akademicka	Humanistyczno-społeczne		Inżynierskie		Razem	
	N	%	N	%	N	%
1. Najlepszy	132	22,8	165	27,4	297	25,2
2. Dobry	289	50	292	48,5	581	49,2
3. Średni	139	24	130	21,6	269	22,8
4. Słaby	18	3,1	14	2,3	32	2,7
5. Najsłabszy	0	0	1	0,2	1	0,1
Razem	578	100	602	100	1180	100

Statystyki: $\chi^2 = 4,997$; $df = 4$; $p = ,288$; $C = ,065$

Źródło: badania własne.

Ocena umiejętności w języku polskim

W przypadku subiektywnej oceny zdolności humanistycznych, zarejestrowano bardzo silną korelację statystyczną ($\chi^2 = 31,241$; $df = 4$; $p < ,001$; $C = ,160$). Studenci humanistycznych nauk społecznych byli znacząco bardziej skłonni oceniać siebie jako wybitnych lub dobrych w tym obszarze (62,1%). Co ważne, w grupie technicznej aż 14% respondentów oceniło swoje umiejętności języka polskiego jako słabe, co wskazuje na wyraźne samo dobór oparty na unikaniu obszarów postrzeganych jako deficytowe.

Tabela 4

Samoocena kompetencji językowych (język polski)

Oceny z języka polskiego	Humanistyczno-społeczne		Inżynierskie		Razem	
	N	%	N	%	N	%
1. Najlepsze	129	22,3	104	17,3	233	19,7
2. Dobre	230	39,8	196	32,6	426	36,1
3. Średnie	171	29,6	205	34,1	376	31,9
4. Słabe	42	7,3	84	14,0	126	10,7
5. Najsłabsze	6	1,0	13	2,2	19	1,6
Razem	578	100	602	100	1180	100

Statystyki: $\chi^2 = 24,571$; $df = 4$; $p < ,001$; $C = ,143$

Źródło: badania własne.

Ocena umiejętności matematycznych

Lustrzane odzwierciedlenie wspomnianego trendu jest widoczne w odniesieniu do matematyki, gdzie korelacja jest równie silna ($\chi^2 = 48,393$; $df = 4$; $p < ,001$; $C = ,198$). Aż 71,8% przyszłych inżynierów zadeklarowało wysokie uzdolnienia w naukach ścisłych, podczas gdy wśród studentów humanistycznych odsetek ten był o ponad 15 punktów procentowych niższy. Matematyka wyłania się tu jako główny czynnik wyróżniający, budujący poczucie kompetencji wśród studentów technicznych.

Tabela 5.

Samooceńca kompetencji matematycznych

Oceny z matematyki	Humanistyczno-społeczne		Inżynierskie		Razem	
	N	%	N	%	N	%
1. Najlepsze	127	22,0	204	33,9	331	28,1
2. Dobre	198	34,3	228	37,9	426	36,1
3. Średnie	165	28,5	119	19,8	284	24,1
4. Słabe	74	12,8	46	7,6	120	10,2
5. Najgorsze	14	2,4	5	0,8	19	1,6
Razem	578	100	602	100	1180	100

Statystyki: $\chi^2 = 37,800$; $df = 4$; $p < ,001$; $C = ,176$

Źródło: badania własne.

Percepcja umiejętności przez nauczycieli

Tabela przedstawia najmocniejszą korelację statystyczną w całym badaniu ($\chi^2 = 163,752$; $df = 3$; $p < ,001$; $C = ,349$). Ponad połowa studentów kierunków technicznych (54,8%) została jednoznacznie oznaczona przez kadrę pedagogiczną jako „umysły naukowe”, podczas gdy etykieta „humanisty” została im przypisana zaledwie w 6,6% przypadków. Dowodzi to ogromnej roli zewnętrznej akceptacji umiejętności w procesie kształtowania decyzji edukacyjnych – opinia nauczyciela działa tutaj jako mechanizm legitymizujący wybraną drogę.

Wyniki dotyczące etykietowania przez nauczycieli ($p < ,001$) można interpretować jako proces internalizacji mandatów i zezwoleń wewnętrzno-strukturalnych. Etykieta „humanisty” lub „umysłu naukowego” działa jako mocna wiadomość kształtująca scenariusz. Statystycznie istotny proces etykietowania uczniów przez nauczycieli ($C = ,349$; $p < ,001$) można interpretować jako tworzenie scenariusza edukacyjnego.

Znaki (znaki rozpoznawcze) o charakterze atrybutycznym otrzymane od nauczycieli (takie jak etykieta „umysł naukowy”) stają się wewnętrznymi drogowskazami dla jednostki, wpływając na wybór profilu studiów jako realizację planu życiowego zakorzenionego w skrypcie.

Tabela 6.

Postrzeganie zdolności uczniów przez nauczycieli

Percepcja nauczyciela dotycząca umiejętności	Humanistyczno-społeczne		Inżynierskie		Razem	
	N	%	N	%	N	%
1. Humanistyczne	186	32,2	40	6,6	226	19,2
2. Nauki ścisłe	148	25,6	330	54,8	478	40,5
3. Zarówno humanistyczne, jak i nauki ścisłe	160	27,7	147	24,4	307	26
4. Ani humanistyczne, ani nauki ścisłe	84	14,5	85	14,1	169	14,3
Razem	578	100	602	100	1180	100

Statystyki: $\chi^2 = 163,752$; $df = 3$; $p < ,001$; $C = ,349$

Źródło: badania własne.

Dominujące oceny na świadectwie ukończenia szkoły średniej

Podobnie jak w przypadku klasyfikacji w klasie, dominujące oceny nie różnicują istotnie obu grup ($\chi^2 = 1,917$; $df = 3$; $p = ,751$). Zarówno studenci kierunków humanistycznych, jak i inżynierskich dominują ocenami „bardzo dobrze” i „dobrze” (oceny 4 i 5 w polskim systemie). Potwierdza to wniosek, że wybór profilu studiów nie jest determinowany ogólną zdolnością intelektualną (mierzalną ocenami), lecz specyficznym profilem umiejętności związanych z danym obszarem.

Tabela 7.

Dominujące oceny na świadectwach szkolnych

Dominujące oceny	Humanistyczno-społeczne		Inżynierskie		Razem	
	N	%	N	%	N	%
1. Bardzo dobre i dobre	265	45,8	281	46,7	546	46,3
2. Dobre i zadowalające	247	42,7	244	40,5	491	41,6
3. Zadowalające i słabe	29	5	30	5	59	5
4. Bardzo zróżnicowane	37	6,4	47	7,8	84	7,1
Razem	578	100	602	100	1180	100

Statystyki: $\chi^2 = 1,207$; $df = 3$; $p = ,751$; $C = ,032$

Źródło: badania własne.

Przyjemność z nauki w szkole średniej

Związek między profilem studiów a czerpaniem satysfakcji z nauki nie osiągnął progu istotności statystycznej ($\chi^2 = 9,211$; $df = 4$; $p = ,116$). Chociaż studenci kierunku inżynierskiego byli nieco bardziej skłonni deklarować wysoką przyjemność z nauki (22,8% w porównaniu do 17,6% dla studentów kierunku humanistycznego), ogólny rozkład odpowiedzi w obu grupach jest podobny, co wskazuje na podobny poziom zaangażowania emocjonalnego w proces edukacyjny.

Tabela 8.

Kapitał włożony w wysiłek edukacyjny

Przyjemność z nauki	Humanistyczno-społeczne		Inżynierskie		Razem	
	N	%	N	%	N	%
Zdecydowanie nie	60	10,4	78	13	138	11,7
Raczej nie	153	26,5	123	20,4	276	23,4
Trudno powiedzieć	175	30,3	199	33,1	374	31,7
Raczej tak	156	27,0	161	26,7	317	26,9
Zdecydowanie tak	34	5,9	41	6,8	75	6,4
Razem	127	22,0	204	33,9	1180	100

Statystyki: $\chi^2 = 7,396$; $df = 4$; $p = ,116$; $C = ,079$

Źródło: badania własne.

Postrzeganie trudności w nauce

Dane nie wykazują istotnej różnicy w postrzeganiu nakładu edukacyjnego ($\chi^2 = 5,038$; $df = 4$; $p = ,283$). Ponad połowa uczniów z obu grup twierdzi, że nauka nie sprawiała im poważnych trudności. Ten wynik obala mit o znacznie większym obciążeniu naukowym dla uczniów, którzy później wybierają ścieżki techniczne na etapie szkoły średniej.

Tabela 9.

Postrzeganie trudności w nauce

Trudności w nauce	Humanistyczno-społeczne		Inżynierskie		Razem	
	N	%	N	%	N	%
1. Tak	154	26,6	149	24,8	303	25,68
2. Nie	424	73,4	453	75,2	877	74,32
Razem	578	100	602	100	1180	100

Statystyki: $\chi^2 = 0,554$; $df = 1$; $p = ,457$; $C = ,022$

Źródło: badania własne.

Udział w zajęciach pozalekcyjnych

Udział w dodatkowych formach edukacji jest niezależny od wybranej ścieżki studiów ($\chi^2 = 5,892$; $df = 4$; $p = ,207$). W obu grupach ponad 40% uczniów wykazało hiperaktywność edukacyjną, co demonstrowało wysokie aspiracje i podobną strategię budowania kapitału kulturalnego wśród przyszłych inżynierów i studentów humanistycznych.

Tabela 10.

Udział w zajęciach pozalekcyjnych

Działalność pozalekcyjna	Humanistyczno-społeczne		Inżynierskie		Razem	
	N	%	N	%	N	%
1. Tak	374	64,7	385	64	759	64,3
2. Nie	204	35,3	217	36	421	35,7
Razem	578	100	602	100	1180	578

Statystyki: $\chi^2 = 0,073$; $df = 1$; $p = ,787$; $C = ,008$

Źródło: badania własne.

Płatne dodatkowe lekcje (korepetycje)

Ostatnia tabela potwierdza brak różnic dotyczących korzystania z płatnego wsparcia zewnętrznego ($\chi^2 = 1,906$; stopnie swobody = 4; $p = ,753$). Co trzeci respondent (niezależnie od profilu) korzystał z korepetycji, co sugeruje, że mechanizm wsparcia rynkowego dla osiągnięć szkolnych jest stałym elementem strategii edukacyjnej nowoczesnych uczniów, niezależnie od ich specjalizacji.

Tabela 11.

Płatne dodatkowe lekcje (korepetycje)

Aktywności szkolne	Humanistyczno-społeczne		Inżynierskie		Razem	
	N	%	N	%	N	%
1. Tak	134	23,2	174	28,9	308	26,1
2. Nie	263	45,5	237	39,4	500	42,4
3. Nie dotyczy	181	31,3	191	31,7	372	31,5
Razem	578	100	602	100	1180	578

Statystyki: $\chi^2 = 6,330$; $df = 2$; $p = ,042$; $C = ,073$

Źródło: badania własne.

Dyskusja

Weryfikacja pytania badawczego

Otrzymane wyniki jednoznacznie dowodzą, że samopoczucie uczniów w zakresie zdolności, wzmacniane osiągnięciami szkolnymi i etykietowaniem nauczycieli, znacząco wpływa na wybór profilu studiów. Indywidualna tożsamość edukacyjna staje się centralnym czynnikiem determinującym decyzje akademickie. Zatem na pytanie badawcze odpowiedziano pozytywnie: samopoczucie oraz etykietowanie przez nauczycieli stanowią kluczowe mechanizmy kierujące wyborem między kierunkiem humanistycznym a inżynierskim.

Potwierdzenie hipotez

H₁: Studenci, którzy postrzegają siebie jako bardziej kompetentnych w matematyce, są bardziej skłonni wybrać studia inżynierskie.

Potwierdzone.

Wyniki pokazują silne zróżnicowanie pomiędzy grupami. Studenci inżynierscy zadeklarowali istotnie wyższą kompetencję matematyczną, co jest zgodne z przekonaniem, że postrzegana zdolność w naukach ścisłych kształtuje tożsamość edukacyjną związaną z konkretną dziedziną. Matematyka pełni funkcję głównego filtra, kierując studentów w stronę dziedzin technicznych.

H₂: Studenci, którzy postrzegają siebie jako bardziej kompetentni w umiejętnościach językowych, są bardziej skłonni wybrać studia humanistyczne.

Potwierdzone.

Studenci humanistyczni zgłosili wyższą samoocenę językową, szczególnie w zakresie rozumienia czytanego tekstu i wyrażania się piśmiennie. To potwierdza założenie, że tożsamość językowa kieruje wyborami w kierunku studiów humanistycznych i nauk społecznych. Ten wzorec odzwierciedla zróżnicowanie obserwowane w przypadku matematyki.

H₃: Pozytywne etykietowanie nauczyciela jest istotnie związane z wybranym profilem studiów.

Potwierdzone.

Atrybucje nauczyciela wykazały największe powiązanie z profilem studiów ($C = ,349$).

Etykiety takie jak „umysł naukowy”, „humanista” czy „zdolny” zostały zinternalizowane i powtórzone w decyzjach edukacyjnych. W ramach Teorii Transakcyjnej Analizy Edukacyjnej takie komunikaty pełnią rolę nakazów scenariuszy, kształtując długoterminowe trajektorie edukacyjne poprzez powtarzane uderzenia.

H₄: Etykietowanie nauczyciela pośredniczy w relacji między osiągnięciami szkolnymi a wyborem profilu studiów.

Częściowo potwierdzone.

Choć same oceny szkolne nie różnicowały grup, etykietowanie nauczyciela wzmacniało związek między osiągnięciami a wybranym polem. Oceny stały się znaczące dopiero, gdy zostały zinterpretowane poprzez przekazy nauczycieli. Wskazuje to na efekt pośredniczący: zewnętrzne atrybucje nadają kierunek w przeciwnym razie neutralnym wynikom akademickim.

H₅: Wyższy kapitał wysiłku edukacyjnego jest związany z silniejszym postrzeganiem własnych umiejętności w wybranym obszarze.

Potwierdzone.

Studenci, którzy inwestowali więcej wysiłku (dodatkowe zajęcia, korepetycje, wytrwałość) deklaruowali silniejsze postrzeganie swoich umiejętności. Kapitał wysiłku wzmacniał tożsamość edukacyjną i wspierał wybraną ścieżkę, niezależnie od profilu studiów.

Synteza

Wszystkie hipotezy zostały potwierdzone lub w części potwierdzone, co dowodzi, że:

- tożsamość edukacyjna jest związana z konkretną dziedziną,
- etykietowanie przez nauczycieli odgrywa główną rolę,

- samoocena jest silniejszym predyktorem niż oceny,
- kapitał wysiłku wzmacnia postrzeganą kompetencję.

Ten wzorzec jest w pełni zgodny z Teorią Transakcyjnej Analizy Edukacyjnej, gdzie uderzenia i mandaty scenariuszowe kształtują długoterminowe decyzje edukacyjne.

Podsumowanie

1. Specyficzna dla dziedziny kompetencja jako kluczowy czynnik

Ogólna akademicka wydajność nie różnicuje studentów humanistycznych i inżynierskich. To, co się liczy, to postrzegana kompetencja w odpowiedniej dziedzinie.

2. Matematyka jako główny filtr

Samoocena matematyczna jest najmocniejszym predyktorem wyboru studiów inżynierskich.

3. Siła etykietowania przez nauczycieli

Przypisywania nauczycieli znacząco kształtują tożsamość edukacyjną ($C = ,349$), stając się zinternalizowane i kierując wyborami edukacyjnymi.

Badanie dowodzi, że wybór profilu studiów kształtowany jest nie przez ogólną akademicką wydajność, lecz przez zdolności specyficzne dla danej dziedziny, które są wzmacniane poprzez socjalizację szkolną. Kompetencje matematyczne i językowe tworzą odrębne tożsamości edukacyjne, które kierują studentów ku ścieżkom inżynierskim lub humanistycznym.

Najważniejszym wynikiem jest wpływ etykietowania przez nauczycieli na wybory edukacyjne uczniów, co podkreśla istotę dynamiki w systemie edukacyjnym. Przypisywanie przez nauczycieli określonych cech może głęboko zakorzenić się w samopoczuciu uczniów i wpłynąć na ich decyzje dotyczące ścieżek edukacyjnych. To prowadzi do cyklu zamkniętych, wcześniej określonych trajektorii edukacyjnych opartych na zewnętrznych oczekiwaniach, a nie na indywidualnych zainteresowaniach i zdolnościach uczniów. Dlatego ważne jest, aby edukatorzy zastanowili się nad własnymi uprzedzeniami i uważnie dobierali słowa i zachęty dla uczniów, aby zapewnić bardziej zróżnicowane i inkluzywne środowisko edukacyjne.

Wyniki podkreślają potrzebę refleksyjnej praktyki pedagogicznej. Zredukowanie sztywnych etykiet oraz wspieranie uczniów w eksplorowaniu zróżnicowanych kompetencji może zapobiec kształtowaniu się ograniczających scenariuszy edukacyjnych. W tym sensie, opracowanie oferuje zarówno wgląd teoretyczny, jak i praktyczne rekomendacje dla edukatorów, podkreślając znaczenie niedeterministycznej komunikacji w kształtowaniu tożsamości edukacyjnych uczniów.

Bibliografia

- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. W. H. Freeman.
- Bourdieu, P. (2005). *Dystynkcja: Społeczna krytyka władzy sądzienia*. Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Bukowski, P. (2020). Student mobility and sorting of students. *Gospodarka Narodowa. The Polish Journal of Economics*, 303(3), 5–34. <https://doi.org/10.33119/GN/125587>
- Bukowski, P., & Kobus, M. (2012). Educational equality of opportunity in Poland. *Ekonomista*, 5, 605–627.
- Collins, R. (2019). *The credential society: An historical sociology of education and stratification*. Columbia University Press.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The „what” and „why” of goal pursuits. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227–268. https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1104_01

- Długosz, P. (2017). *Strategie życiowe młodzieży na pograniczu polsko-ukraińskim*. Zakład Wydawniczy Nomos.
- Gromkowska-Melosik, A. (2011). *Edukacja i (nie)równość społeczna kobiet: Studium dynamiki dostępu*. Oficyna Wydawnicza „Impuls”.
- Jagięła, J. (2011). *Analiza transakcyjna w edukacji*. Wydawnictwo AJD.
- Kwieciński, Z. (1992). *Socjopatologia edukacji*. Wydawnictwo Edytor.
- Marynowicz-Hetka, E. (2006). *Pedagogika społeczna* (t. 1). PWN.
- Meighan, R. (1993). *Socjologia edukacji*. Wydawnictwo UMK.
- Modrzewski, J. (2007). *Socjalizacja i uczestnictwo społeczne: Studium socjopedagogiczne*. Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Szafraniec, K. (2011). *Młodzi 2011*. Kancelaria Prezesa Rady Ministrów.
- Szelewa, D., & Polakowski, M. (2008). Who cares? Changing patterns of childcare in Central and Eastern Europe. *Journal of European Social Policy*, 18(2), 115–131. <https://doi.org/10.1177/0958928707087589>
- Szkudlarek, T. (2019). Pedagogika krytyczna. W: Z. Kwieciński, B. Śliwerski (red.), *Pedagogika: Podręcznik akademicki* (t. 1, s. 363–377). PWN.
- White, R. W. (1959). Motivation reconsidered: The concept of competence. *Psychological Review*, 66(5), 297–333. <https://doi.org/10.1037/h0040934>